

MŮJ ŽIVOT V CUKROVARNICKÉM PRŮMYSLU – DÍL II.

Začátek pracovní kariéry v cukrovaru Litol (1982–1989)

MY LIFE IN SUGAR INDUSTRY – PART II: BEGINNING OF MY CAREER AT LITOL SUGAR FACTORY (1982–1989)

Oldřich Reinberg

V srpnu 1982 po ukončení studií jsem nastoupil do cukrovaru v Litoli, která je městskou částí Lysé nad Labem. V této době jsem bydlel v Nymburku a do Litole jsem začal dojíždět v červenci 1982. Do práce vzdálené asi 20 km jsem se dopravoval přechodně na pionýru Jawa „Pařez“, neboť v říjnu téhož roku jsem musel narukovat na základní vojenskou službu a necítil jsem tedy nutnost obstarat si vlastní ubytování.

Cukrovat Litol byl jedním z cukrovarů společnosti Kolínské cukrovary, k. p. Struktura cukrovarnictví na našem území byla dána regionálním rozdělením cukrovarů v oblastech, kde se pěstovala řepa. Byly to již zmíněné Kolínské cukrovary (13 cukrovarů), Severočeské cukrovary (5 cukrovarů), Východočeské cukrovary (8 cukrovarů), Pražské cukrovary (8 cukrovarů), dále Severomoravské cukrovary (9 cukrovarů), Jihomoravské cukrovary (14 cukrovarů) a jeden cukrovar v Praze Modřanech, který byl provozován pod Výzkumným ústavem cukrovarnickým (VVZ CP). Bylo to tedy celkem 58 cukrovarů rozdělených do sedmi státem vlastněných podniků. Každý měl své podnikové ředitelství a celé odvětví bylo centrálně řízeno Generálním ředitelstvím cukrovarnického průmyslu v Praze. Cukrovary byly rozděleny na tzv. surovarny, které vyráběly pouze surový cukr ze řepy, na rafinerie, které rafinovaly dodávaný surový cukr a tzv. směsenky, které vyráběly bílý cukr jak ze řepy, tak rafinací surového cukru.

Cukrovar Litol byl tedy surovarna, zpracovával řepu z přibližně 2 000–2 300 ha velkého rajonu. Jeho denní zpracovatelská

kapacita byla okolo 1 tis. t řepy a vyráběl 100–130 t surového cukru za den, a to podle cukernatosti dodané suroviny.

Historie cukrovaru Litol je velmi zajímavá a specifická, tak jako historie ostatních českých cukrovarů. Počátkem roku 1871 se v Lysé nad Labem vytvořila akciová společnost složená především z lyských rolníků. Základní akciový kapitál 200 tis. zlatých umožnil výstavbu nového cukrovaru v Litoli a v roce 1872 byla zahájena první kampaň. Začátek provozu cukrovaru však nebyl dobrý, vlivem chyb akcionářů cukrovar upadl do dluhů. V roce 1874 musela akciová společnost vyhlásit konkurs. Cukrovar byl dán do dražby. Majitelkou se za 180 tis. zlatých stala kněžna Štěpánka Rohanová. Prvním ředitelem závodu se stal Antonín Kaše. Ale i paní kněžna musela z důvodu nepřetržité finanční tísně vyhlásit bankrot. Dalším vlastníkem se stal v roce 1882 Angličan Georg William Andrews, po jeho smrti byla vlastníkem Úvěrní banka v Praze a ta následně prodala cukrovar v Litoli v roce 1887 veřejnou dražbou firmě Bratři Beniesové z Vídně. Byli to Jindřich, David a Michel Beniesovi.

S novými majiteli se situace litolského cukrovaru výrazně zlepšovala, staré stroje byly nahrazeny novými, denní zpracování řepy stoupl z 200 t na 500 t řepy, byla postavena kolejová dráha, otevřen labský vodní kanál. Postupná rekonstrukce cukrovaru pokračovala pod řízením bratrů Beniesů až do roku 1923.

V areálu cukrovaru byla v letech 1912–1923 postavena unikátní kubistická vila, tzv. Beniesova vila, a to jako svatební dar Michela Beniese své dceři Evelině. Vila byla obklopena parkem s dvěma tenisovými kurty, altánem, skleníkem a kuželníkem. Zpočátku byla vila určena pro bydlení a reprezentaci, později, ke konci druhé světové války, byly ve vile zřízeny kanceláře cukrovaru. Vila byla postavena dle projektu architekta Emila Králíčka. Unikátním a ojedinělým řešením byla plochá střecha vily s projektovanou zahradou. V roce 1990, kdy byl provoz cukrovaru ukončen, byl cukrovar i s vilou prodán. Vila byla prodána firmě ARS Altmann Praha, s. r. o. Přestože bylo zadáno zpracování rekonstrukce vily, dlouhé roky vila chátrala. I z tohoto důvodu vzniklo v Lysé nad Labem občanské sdružení „Za záchranu kubistické vily architekta Emila Králíčka v Litoli“.

V nedávné době jsem z nostalgie navštívil místo bývalého cukrovaru a s potěšením jsem zjistil, že rekonstrukce vily probíhá.

Roku 1923 přešel závod na Rosicko-Pardubickou rafinerii cukru, která vznikla sloučením tří podniků, a to Rafinerie cukru v Rosicích, surovarnou v Litoli

Obr. 1. Hlavní výrobní budova cukrovaru Litol (50. léta)

a surovarnou v Benátkách nad Jizerou. Po vytvoření nové společnosti dochází v cukrovaru Litol k dalším mohutným rekonstrukčním pracím. Ve válečných letech 1941–1945 cukrovar nepřetržitě pracoval a byl ušetřen jakýchkoliv válečných škod. Dekretem prezidenta republiky byl v roce 1945 znárodněn a od roku 1946 byl pod správou několika národních podniků, v roce 1960 byl zařazen do Kolínských cukrovarů, n. p. V roce 1989 byl privatizován jako součást akciové společnosti Union cukr Kolín, o rok později zde byla výroba ukončena a posléze v roce 1994 došlo k demolici budov závodu.

A nyní zpátky k mému působení v cukrovaru. Vyrobený surový cukr byl dodáván vagony po železnici rafineriím tzv. smíšenkám, a to převážně do Dobrušky, Českého Brodu a Cerhenic. Tyto cukrovary patřily rovněž do Kolínských cukrovarů.

První, s kým jsem se na novém pracovišti setkal, byl pan ředitel Vojtěch Mincbergr. Zdůraznil bych zde titul „pan“, protože to byl jeden ze dvou ředitelů Kolínských cukrovarů, kteří nebyli v (komunistické) straně. Ředitel Mincbergr byl v čele závodu v letech 1955–1982, tedy i bez tehdy nezbytné stranické příslušnosti se udržel ve vedoucí pozici celých 27 let. Byl to praktik, rozuměl práci i lidem a cukrovar pod jeho vedením pracoval dobře.

Já jsem do Litole nastupoval na pouhé dva měsíce (vzhledem k základní vojenské službě od října), přijímací řízení bylo krátké a věcné. Pan ředitel mi podal výdejku do skladu materiálu, na které stálo: modráky, smrkový papír a ředidlo. I když jsem nechápal důvod těchto věcí, které jsem měl vyfasovat, odebral jsem do výdejního skladu, kde jsem vše obdržel. V novém pracovním oděvu, vyzbrojen smrkovým papírem a ředidlem jsem opět předstoupil před pana ředitele s otázkou, na co to mám a co mám dělat. Pan ředitel vstal a ukázal mi dvě kartotéky se strojními kartami cukrovarnického zařízení a pravil: „Toto je evidence strojů a technologického zařízení v našem cukrovaru, je však neaktuální a nepřesná, mnoho zařízení bylo vyměněno, do kartotékové evidence však změny nebyly zaneseny. Proto je to nutné aktualizovat, zavést nové karty motorů, převodovek, armatur a nádrží apod. Smrkový papír a ředidlo máš na očištění

Obr. 3. Vyhodnocení soutěže podnikového ředitelství Kolínských cukrovarů a přebírání diplomů (patrně v roce 1986)

evidenčních štítků zařízení. To je tvoje práce, než odejdeš na vojnu.“ Byl jsem překvapený a zpočátku i hodně zklamaný svým posláním v cukrovaru. Po dvou měsících práce jsem však změnil názor, znal jsem charakteristiky motorů a převodovek, příkony, sílu, převody, druhy a velikosti čerpadel, parní kotle v kotelně, vývěvy, objem štávních a vodních nádrží, extraktor, saturaci, kalolisy, odparku, varostroje atd. Nepoznal jsem však pouze zařízení, ale seznámil se a navázal vztahy s lidmi v továrně a v kancelářích. Později jsem tyto první zkušenosti velmi ocenil, pomohly mi poznat cukrovar téměř do posledního šroubku a získané známosti s pracovníky mi umožnily se rychle adaptovat v novém prostředí a být co nejdříve užitečný.

V říjnu 1982 jsem rukoval na vojnu, kterou jsem zdárně a bez vážných kázeňských trestů přežil a za rok jsem byl zpět v litolském cukrovaru. Čekala mne hned velká změna. Pana ředitele Mincbergra nahradil nový, stranicky silně angažovaný ředitel Miroslav Hospodka, který pracoval v cukrovaru Nymburk jako soustružník. První kampaň jsem strávil v laboratoři řízené

Obr. 2. Nakládka surového cukru do vagonů na železniční vlečce v cukrovaru Litol

Obr. 4. Beniesova kubistická vila v litolském cukrovaru – byly v ní kanceláře vedení závodu (foto 2025)

šéfchemičkou paní Urbanovou a chemičkou paní Bártovou, k dříve získaným strojním znalostem jsem získal i znalosti technologické a provozní. Potom jsem dva roky pracoval jako provozní technik, energetik a pak až do konce mého působení v Litoli jako vedoucí výroby. Po nástupu do cukrovaru jsem obdržel přímo v areálu podnikový byt, kam jsem se s rodinou nastěhoval. To byla jedna z mála výhod tehdejšího cukrovarnictví, které disponovalo podnikovými byty pro zaměstnance. Bylo to na opačné straně cukrovaru než vchod, takže jsme domů chodili přes cukrovarský dvůr, což bylo zejména v době kampaně nepříliš pohodlné a pro děti bezpečné. Ale bydleli jsme. Postupně se mi narodily tři děti, dvě dcery a syn. Kancelář jsem měl společně s vedením závodu a ekonomickým oddělením v již zmiňované Beniesově vile. V přízemí vily byly kanceláře, v patře byl byt, kde bydlel strojmistr cukrovaru pan Hložek.

Ve všech pozicích, které jsem v cukrovaru Litol zastával, jsem se snažil pracovat poctivě ve prospěch dobrých výsledků. Mojí motivací bylo vyrovnat se těm nejlepším závodům v rámci Kolínských cukrovarů. Podnikové ředitelství v Kolíně organizovalo pravidelně porady vedoucích výroby, kde byly hodnoceny výsledky provozů všech cukrovarů a nám stále něco chybělo. I když srovnávat výsledky relativně jednodušších surovin s výsledky smíšených rafinerií jako např. Dobrovice, Vrdy a Cerhenice, nebylo zcela vypovídající. Od lidí jsem vyžadoval odpovědnost a pečlivost, což se zejména u tzv. sezonních kampaňových pracovníků velmi málo dařilo. Kampaňový provoz se však bez těchto pracovníků neobešel. Provoz nebyl automatizovaný, jednalo se převážně o ruční práci. Těmto lidem chyběla motivace, platy byly nízké a pro všechny stejné, a tomu odpovídalo i pracovní nasazení. Vzpomínám si, že jsem měl mnoho osobních roztržek, hádek a výstupů. Jednou dokonce i fyzickou rvačku, to když slovenský kampaňový pracovník nechal opakovaně zasypat pračku řepou a provoz musel být na delší dobu přerušen. Po výplatě bylo docela běžné, že někteří kampaňoví pracovníci do práce vůbec nepřišli. To jsme potom se stálými zaměstnanci pracovali na kalolisech, v hašence či řepníku. Práce s lidmi, řídit je, motivovat a vést k dobrému výsledku, to bylo to nejtěžší, co jsem jako mladý technik v počátcích své profesní kariéry poznával. A vzhledem ke kvalitě sezonních pracovníků a vzhledem v té době naprosto neautomatizovanému provozu bylo jedinou cestou k dobrým výsledkům zvládnout lidi. Vzpomínám si, že se v těchto letech začaly díky těmto „lidským“ problémům zavádět první a poměrně jednoduché

automatizované systémy řízení. Jednalo se o pneumatické řízení průtoků kapalin, řízení teploty, řízení pH saturované šťávy, řízení hladin šťávy v odparce atd. Byl to náročný a nedokonalý začátek automatizovaného řízení výroby, ale byl to první a důležitý krok k eliminaci nedokonalé práce lidí a vůbec k úspoře lidí ve výrobě.

Přestože jsem měl velmi omezené možnosti pracovníky finančně motivovat, přestože neexistovaly speciální školicí programy, získal jsem v řídicí práci a vůbec ve vztahu a přístupu k lidem neocenitelné zkušenosti. Šel jsem cestou osobního příkladu, cestou osobních kontaktů a cestou jednoduché, byť někdy nelehké komunikace. Táta s mámou pracovali celý život jako dělníci v cukrovaru, díky tomu jsem měl k lidem blízko a rozuměl jsem jim.

Negativně se však vyvíjel můj pracovní i osobní vztah s ředitelem cukrovaru Hospodkou. Nerozuměli jsme si! Já jsem viděl svou úlohu v dobrém řízení výroby a v dosažení dobrých výsledků. Soudruh ředitel upřednostňoval plnění stranických úkolů, které byly více a více v rozporu s vlastním provozem a výrobou cukrovaru. Rozdílnost těchto postojů vyvrcholila v březnu 1989 v ostrý střet, po kterém jsem se rozhodl podat výpověď z pracovního poměru a z cukrovaru odejít. Na základě podané výpovědi se dostavil podnikový ředitel Brožek s cílem spor mezi mnou a ředitelem Hospodkou urovnat. To se však nepodařilo, rozdílnost názorů na další řízení cukrovaru byla tak velká, že uzavření sporu smírnou cestou nebo nějakým kompromisem nebylo možné. Na výpovědi jsem tedy trval.

V následujících dnech mne navštívil pan František Holý, výrobní náměstek cukrovaru Dobrovice. O mém sporu a výpovědi se dozvěděl na výrobní poradě na Podnikovém ředitelství v Kolíně. Informoval mne, že ředitel cukrovaru Dobrovice pan Bičík odchází do důchodu a zeptal se, zda bych neměl v případě souhlasu podnikového ředitelství zájem pracovat na pozici ředitele v Dobrovici. V té době probíhala na Podnikovém ředitelství v Kolíně volba nového podnikového ředitele, podle pro mě dodnes prapodivných pravidel. Volbu nového podnikového ředitele totiž prováděli všichni zaměstnanci podnikového ředitelství Kolínských cukrovarů. Kandidáty na tuto funkci byli stávající ředitel Brožek, dále technický náměstek podniku pan Boháč a třetí kandidát byl ředitel cukrovaru Nymburk pan Ulrich. Po volbě se novým podnikovým ředitelem stal pan Boháč. O práci v cukrovaru Dobrovice jsem projevil zájem a následně po schválení podnikovým ředitelstvím mě ředitel Boháč v dubnu 1989 představil v Dobrovici jako nového ředitele.

Obr. 5. Cukrovar v Lysé nad Labem – Litoli (1994, po uzavření)

Obr. 6. Dnes už z cukrovaru zbyla jen vrátnice...

